

anadolu'nun
gönül dili

Yunus Emre

DİB YAYINLARI

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI - 888

HALK KİTAPLARI - 203

Tashih
İsmail DERİN

Grafik & Tasarım
Emre YILDIZ

Baskı
Gurup Matbaacılık San. Tic. A.Ş.
0312. 384 73 44

1.Baskı, Ankara - 2013

Din İşleri Yüksek Kurulu Kararı: 28.08.2012/4

2013-06-Y-0003-888
ISBN: 978-975-19-5604-0
Sertifika No: 12930

© T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bulvarı
No:147/A 06800 Çankaya/ANKARA
Tel: 0 312 295 72 93 - 94
Faks: 0 312 284 72 88
e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

Dağıtım ve Satış
Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü
Tel: 0 312 295 71 53 - 295 71 56
Faks: 0 312 285 18 54
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr

Anadolu'nun Gönül Dili
Yunus Emre

DİB YAYINLARI

İçindekiler

7 Anadolu'nun Ruhu: Yunus Emre

15 Yunus Emre'de İnsan Sevgisi

21 Yunus'un Gönül Dili

26 Yunus'un Hedefi: İnsan-ı Kâmil

30 Yunus ve Mevlana'da Namaz

37 İrfan Mektebinden Kardeşlik Sözleri
-Yunus ve Mevlana'nın diliyle-

43 Yunus'a Mektup

Anadolu'nun Ruhu: Yunus Emre

Mustafa Özçelik

Edebiyatımız, tarihi boyunca pek çok şair yetiştirmiştir. Halkımız bunları sevmiş, benimsemiş, eserlerini okumuştur. Fakat bunlardan hiçbiri, Anadolu'da gördükleri itibar ve sevgi açısından Yunus Emre'nin katına yükselememişlerdir. Yunus Emre, Anadolu'da daha özel bir sevginin ve ilginin konusu olmuş, kısacası Yunus adıyla Anadolu özdeşleşmiş, Yunus Anadolu'yu, Anadolu insanı da Yunus'u çok sevmiş ve onu "mübarek" kabul ettiği insanlar katına yükseltmiştir.

Bu sevgi ve ilginin somut tezahürleri bu durumu çok açık bir şekilde gösterir. Halkımız, çocuklarına Yunus'un adını vermiş, hakkında menkıbeler oluşturmuştur. Dahası ona bulundukları yerlerde mezarlar/makamlar yapmıştır. Böylece Yunus Emre'yi tarihin soğuk mahzeninden çıkarıp menkıbelerin sıcak kucağında bugünlere taşımış, inşa ettiği mezar ve makamlarla da kendi toprağında her an görmek, onunla kendi arasında bir aidiyet

kurmak istemiştir. Aynı şekilde Yunus'un ilahileri, asırlar boyunca terennüm edilmiş, bütün dinî ve insani değerler, hassasiyetler, onlarla gönüllere nakşedilmiştir.

Yunus Emre ile Anadolu arasındaki bu bütünleşmeyi, başka bir ifadeyle Yunus denilince Anadolu'yu, Anadolu denilince Yunus Emre'yi hatırlıyor oluşumuzun sebebi/sebepleri daha kolay anlaşılacaktır. Bunun için öncelikle Yunus'un yaşadığı dönemdeki Anadolu'nun şartlarına bakmak gerekir.

O çağın Anadolu'su, Haçlı ve Moğol zulmünün bir yangın yerine çevirdiği bir coğrafyadır. Devlet yıkılmış, birlik dağılmıştır. Ölüm, hastalık, kıtlık, yokluk had safhadadır. Felaketin asıl trajedisi ise gönüllerde ve zihinlerde meydana gelmiş, inançlar ve değerler yara almıştır. Böylesi şartların olduğu zamanlarda bir milletin ayağa kalkması sadece siyasi, askerî faaliyetlerle olmaz. Asıl olan yıkılan gönülleri diriltmek, sevginin, barışın, kardeşliğin küllenen ateşini yeniden harlandırmaktır. Bunu ise ancak söz ve gönül ustaları yapabilir. İşte böyle bir dönemde Anadolu'da geceyi gündüze, kışı bahara, yıkılışı dirilişe çeviren üç büyük gönül insanı zuhur eder. Bunlar, İbn-i Arabî, Mevlana ve Yunus'tur.

Bunların üçü de söz ve gönül mimarıdır. Aynı hakikati temsil, tebliğ ve telkin ederler. Dolayısıyla

bu anlamda aralarında bir fark görülemez. Ama bir farklılıktan söz edilecekse –ki edilmelidir- bu farklılık, gelinen coğrafyalarda, kullanılan dilde ve üslupta aranmalıdır. İbn-i Arabi, Anadolu'ya Batı'dan Endülüs'ten gelir. Muhteşem Endülüs medeniyet bahçesinin nadide bir ilim ve irfan çiçeği olarak artık Anadolu'da açacak, Anadolu'da bir ruh rönesansını sağlayacak kitaplarını burada yazacaktır. Fakat dili Arapçadır; dolayısıyla muhatap kitlesi ilim çevresi olacaktır. Mevlana, Anadolu'ya Doğu'nun, Belh'in gönderdiği bir kutup yıldızıdır. O da Anadolu semasında istikametimizi gösteren bir ışık olacaktır. Onun dili ise Farsçadır. Bu yüzden onun muhatapları da daha çok bu dile aşina çevreler olacaktır.

Yunus'a gelince; onun doğuş yeri Anadolu, dili ise Türkçedir. Anadolu ve Yunus konusunda fark, öncelikle bu noktada ortaya çıkar. Buna göre Yunus, bu toprakların maddi ve manevi ikliminin ortaya çıkardığı bir isimdir. İbn-i Arabî ve Mevlana'nın farklı coğrafyalardan gelmesi ve farklı dilleri kullanmalarını bu bağlamda bir olumsuz durum olarak düşünüyor değiliz. Sonuçta, Anadolu'nun da içinde bulunduğu İslam coğrafyasında bu medeniyetin ortak dillerini temsil etmektedirler her biri... Nitekim Yunus da bu dillerden şiirlerine kelime alarak "altın bir sentez"i gerçekleştirir. Ama Anadolu'da doğmak

ve Türkçe söylüyor olmak, o çağın şartları açısından elbette özel bir önem arz eder. İşte Yunus, bu özel durumun çok özel bir ismidir.

Bu özel durum şöyle açıklanabilir. Türkçe, o çağlarda henüz tam anlamıyla bir edebiyat, hele hele bir tefekkür dili hâlinde değildir. İşte Yunus Emre, işlenmemiş bir mücevher hükmündeki bu dili, çok zengin bir edebî ve tefekkür dili hâline getirmiş, Türkçe konuşan bir coğrafyada bu dilin aynı zamanda bir yazı dili olmasını sağlamıştır. Böylece dinin doğru anlaşılması sağlanmış, insanların zihinlerinde ve gönüllerinde kendilerini İslam'la yenileme bilgi ve bilinci gerçekleşmiştir. Yunus, böylece; Mustafa Tatçı'nın çok özlü bir şekilde belirttiği gibi Türkçe'yi bir "aşk ve mana dili" yapmıştır. Biz, onu bu yüzden "İslam'ın derinliği ve Türkçe'nin inceliği" olarak görür hâle gelmişizdir. Bu görüşümüzün nedeninin haklı sebeplerle ilgili olduğunu da şöyle belirtebiliriz. Yunus, din ve ilim dilinin Arapça, saray ve edebiyat dilinin Farsça olduğu bir çağda yaşadı. O, böyle bir dönemde tercihini Türkçeden yana yaptı. Halkın, o dönemde sadece Türkçeyi bildiği ve konuştuğu dikkate alınacak olunursa bunun ne kadar önemli olduğu rahatlıkla anlaşılır. Yunus, hemen bütün şiirlerinde sade Türkçeyi esas alır. Fakat bu noktada onu önemli kılan, bu dili işleyiş ve kulla-

nış biçimidir. Türkçe, onunla sıcak, samimi, canlı ve ışıklı bir dile dönüşür.

Yunus'un dil konusundaki bu şuurlu tavrı, tefekkür noktasında da özel bir duruma tekabül eder. İslam, Yunus'un temellendirdiği tasavvuf anlayışıyla bu coğrafyada özel bir yoruma kavuşmuştur. Böylece Anadolu insanı, İslam'ın özünü, ruhunu, varlık görüşünü kendisine kendi diliyle hitap eden birinden (Yunus'tan) öğrenerek kendini yenileme bilinci kazanmıştır. Bu, sevgiyi esas alan bir anlayıştır. "Yaratılmışı yaratandan ötürü" sevme anlayışıdır. Kardeşlik sesidir. Birlik çağrısıdır. Gönül yapmak esasına dayalıdır. Zorluğa değil "işi kolay kılmaya" yöneliktir. "Dava"yı, "kavga"yı değil, "mana"yı, "barış"ı öne çıkarır. Yunus, bu tavrıyla önce gönüller yapar. Gönül yapılınca yıkılan evlerin, köprülerin son noktada ise siyasi birliğin kurulması hiç de zor olmayacaktır. Nitekim öyle olur. Anadolu, Selçuklu'nun küllerinden Anka misali Osmanlı olarak yeniden doğar.

İşte Yunus Emre mucizesini bu iki kavramla ilgili tutumunda aramalıyız. Din ve dil... Halk, dinini ve ona ilişkin kavramları Yunus aracılığıyla kendi dilinin özellikleri ve anlam dünyası içinde öğrenme imkânı bulur. Bu, üstelik didaktik bir tarzda da gerçekleşmez. Yunus'un şiiri son derece lirizmi yüksek bir şiirdir. Bu duygu zenginliği İslami kavramların sevgi ve samimiyet çerçevesinde kavra-

nılmasını sağlamıştır. Böylece İslam, kavramları ve kurallarıyla sadece ilim meclislerinde ele alınan bir konu olmaktan çıkıp ruhu ve ahlakıyla halkın gönlüne girmiş, dahası "yaşanılır" bir özelliğe kavuşmuştur. Halk bu yüzden Allah sevgisini de peygamber sevgisini de en kapsamlı boyutuyla Yunus'tan öğrenmiştir. Hayata, tabiata, ölüme ve sonrasına bakışını ona göre şekillendirmiştir.

Yunus'un şiiri, coğrafya olarak da Anadolu'dur. Şiirlerinde bize, dağları, ovaları, nehirleri, şehirleri ve insanları ile saf bir Anadolu resmi tasvir eder. Üstelik bu resim, sadece fiziki de değildir. Anadolu'nun ruh coğrafyasını da çizer Yunus Emre... Anadolu'yla ve Anadolu insanıyla öylesine bütünleşir ki "Yunus, Anadolu olur; Anadolu da Yunus..." Bu yüzden Anadolu'yu ve insanını anlamak, kavramak isteyenler, ona Yunus Emre'den gitmek; bu coğrafyayı onun gözüyle görmek durumundadırlar. Ne zaman bir "karlı dağ başı" görsek orada bir Yunus vardır. Ne zaman bir çeşmeyle karşılaşsak Yunus, serin sular gibi içimize doğar. Ne zaman bir hastayı ziyaret etsek yüreğimizde onun sesi vardır. O, derviş Yunus'tur. Maddeden ve dünyadan geçip bize öteki âlemlerin sesini, nefesini getirir. Renk renk açmış çiçeklerle dolu bir bahçede Yunus ilahileri yüreğimize dolar.

Yunus Emre, nasıl Anadolu insanını iyi kavramış ve anlamışsa aynı durum halk için de öyle olmuş, onlar da Yunus'u çok iyi kavramış ve anlamıştır. Anadolu halkı, problemlerine çözümler getiren, gönlünü aydınlatan, dertlerine derman olan bu ulu şairi hiçbir zaman unutmamış, onu "mübarek" insanlar katına yükselterek hep saygı ve sevgiyle anmıştır. Bugün Anadolu'nun pek çok yerinde görülen Yunus mezarları/makamları işte bu sevginin neticesidir. Yine Yunus hakkında menkıbeler üreterek onu tarihin mezarlığında unutulmaktan korumuş, her dem anılmasını sağlamıştır.

Yunus Emre, işte bu özellikleriyle dilimizin de kültürümüzün de temel taşıdır. Anadolu bu taşın üzerine inşa edilmiş bir coğrafyadır. Bu coğrafyanın en kıymetli hazinesi ise Yunus'tur. Bu bakımdan o, aynı zamanda Anadolu'nun mührüdür, tapusudur. Bu coğrafya için aidiyetimiz, milliyetimiz ve dinimiz anlamında öyle bir mühür vurmuştur ki, Anadolu bizim yurdumuz, Yunus da "bizim Yunusumuz" olmuştur. Evet, halk, ona bu adı vererek, aslında bu bahiste söylenecek sözü o yalın, samimi ve zengin anlamlı bu hitapla çoktan söylemiştir. Dolayısıyla Anadolu, Yunus; Yunus, Anadolu'dur. Anadolu beden, Yunus da onun ruhudur. Yunus Anadolu'da, Anadolu da Yunus'ta birbirlerini bulmuşlar; beden ve ruh gibi

kavuşup kaynaşmışlardır. Et tırnaktan ayrılmadığı gibi beden de ruhtan ayrılmaz. Birlikte varlıklarını sürdürürler. Nitekim yedi yüzyıldır bu coğrafyada etkisini hiç yitirmeden bir Yunus rüzgârı esmişse ve esmeye devam ediyorsa bunun sebebini, işte bu birliktelikte aramalıyız.

Yunus Emre'de İnsan Sevgisi

Prof. Dr. Mehmet Demirci

Yunus Emre XIII. yüzyılın ikinci yarısıyla XIV. yüzyılın başlarında yaşamıştır. Doğum ve ölüm tarihleri tahmini olarak 1240-1320 şeklinde kabul edilir. O, Allah'ı ve insanları sevmiş, bunu çevresine yansıtmış, söylediği hikmetli şiirleriyle insanımızı manen beslemiştir. 750 seneden beri bu irşat görevini devam ettirmektedir.

Sevginin kaynağı Allah'tır: Mâide suresinin 54. ayetinde, "Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler." buyrulur. İmanın tadı sevgidedir: "Şu üç şey kendisinde bulunan kimse imanın tadını elde eder: 1. Allah ve Rasulünü her şeyden daha çok sevmek; 2. Bir kimseyi severse, Allah için sevmek; 3. Küfre dönmekten, ateşe atılmaktan korkarcasına endişe etmek." (Buhari, İman, 9; Müslim, İman, 67) Allah en çok sevilmesi gereken varlıktır: "İman edip Allah'ı şiddetle sevenler." (Bakara, 2/165) bir Kur'an ifadesidir.

Yunus Emre'nin anlayışına göre her şey Cenab-ı Hakk'ın isim ve sıfatlarının tecellisidir, Hakk'ı seven O'nun tecellilerini de sevecektir. İlahî tecellilere en çok mazhar olan, bir başka ifadeyle Yüce Yaratıcı'nın en mükemmel eseri insandır. O halde Allah'ı seven O'nun eseri ve yeryüzündeki halifesi olan insanı da sevecektir.

Dinimizdeki ahlaki öğütlerin büyük bir bölümü anne baba, komşuluk, akrabalık münasebetleri, zayıfları gözetme gibi insan ilişkileri üzerinde yoğunlaşmıştır. Dolayısıyla insan sevgisi noktasında odaklaşmış sayılır. "İnsanların en hayırlısı insanlara en faydalı olandır." ifadesi bir peygamber sözü olarak zikredilir (Bk. Suyûtî, el-Câmiu's-Sağîr, II, 101). Bilhassa Yunus ve onun gibiler bu öğütleri bir hayat kaidesi hâline getirip tatbik etmişlerdir. Öyle diyor Yunus:

Hakk'ı gerçek sevenlere cümle âlem kardaş gelir.

Allah'ı seven O'nun sevdiklerini de sever. Sevginin ilk menşeinin Allah olduğunu, O'nun insanları sevdiğini gördük. Yunus da böyle inanır. Ona göre gerçek maşuk olan Allah neyi severse, bizim de onu sevmemiz gerekiyor. Dost'un dostuna endişe ve tereddütle yaklaşılmaz:

Mâşûka neyi severse lâzımdır sevmek onu
Dost'umuzun dostuna yad endîşe ne lâyık

Sen gerçek âşık isen Dost'un dostuna dost ol
Ger böyle olmaz isen dostum demegil bayık

Şu veya bu sebeple karşımızdakinin değerini anlamakta güçlük çekebilir veya az görebiliriz. Yunus hatırlatır: İnsanoğlunun aslı yüce yerdedir, herkes Hak'tan gelmektedir. Bunu hatırlayarak menfi duyguları düzeltmek gerekir:

Kime az bakar isen aslı yüce yerdedir
Az görme çok gör onu böyle gelmiştir tarîk

Âşıklar arasında başta olabilmenin ve gerçek âşık olabilmenin şartlarından birini Yunus, hiçbir ayırım gözetmeksizin bütün insanlara kucak açmak "yetmiş iki millete kurban olmak" şeklinde izah eder:

Yetmiş iki millete kurban ol âşık isen
Tâ âşıklar safında imam olasın sâdık

Sonra bu fikrini biraz daha açar ve şuna dikkati çeker: Seçkin olsun, avamdan biri olsun, Allah'a itaatkâr ve asi olsun bütün insanlar Allah'ın kuludur. Bu durumda hangi birine O'nun evinden dışarı çıkmasını söyleyebilirsin:

Hâs u âm mutî âsî Dost kuludur cümlesi
Kime ayıdabilirsin gel evinden taşra çık

Meşhur bir hadise göre: "Kendisi için sevip istediği bir şeyi başkaları için de istemedikçe hiç kimse gerçek mümin olamaz." (Bk. Buhârî, İman, 7;

Tecrîd-i Sarîh Terc. I, 30; Müslim, İman, 71.) Yunus'a göre bu prensip sadece Hz. Peygamberin sözü olmaktan ibaret değildir, belki de dört semavi kitap Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an'ın, dolayısıyla hak dinlerin özünü teşkil etmektedir:

Sen sana ne sanırsan ayruğa da onu san
Dört kitabın mânâsı budur eğer var ise

İmanın mahalli kalptir, gönüldür. Gönül yapmak, gönlü imar etmek en değerli iştir. Sevgi gönül yapmanın birinci şartıdır:

Ben gelmedim dâvâ için
Benim işim sevi için
Dost'un evi gönüllerdir
Gönüller yapmağa geldim

İşi sevi olanın kimseyi boş görmemesi gerekir. Aslında boş ve değersiz kimse yoktur. İnsan türü bizatihi en değerli varlıktır. Her insan ilahî bir emanet taşımaktadır. Buna rağmen ferdi planda insanların birtakım eksik ve kusurları elbette vardır. Fakat olgun kişiye düşen, eksik ve kusur görmek olmamalıdır. Öyle der Yunus:

Tehî görme kimseyi hiç kimesne boş değil
Eksikliğe nazar erenlere hoş değil

Yûnus'un şu mısralarında engin bir insan sevgisi görülür:

Döğene elsiz gerek söğene dilsiz gerek
Derviş gönülsüz gerek sen derviş olamazsın

Yunus Emre düşüncesine göre "fail-i hakiki" Allah'tır. Dövme ve sövmeye alet olan kişiye kızmak ve ona gönül koymak yerine, hâdiseyi olgunlukla karşılamak gerekir. O kişiye gönül koyduğumuz takdirde, fiili ondan bilmiş, dolayısıyla gerçek fail olan Hak'tan gafil olmuş oluruz.

Burada "Bir yanağına tokat vurulduğu takdirde, karşı koymak yerine hemen öteki yanağını çevir" sözünde ifadesini bulan pasif bir hayat anlayışı hatıra gelmemelidir. Elsiz ve dilsiz olmak, dayak yerken veya hakarete uğrarken karşılık vermemek, kendini savunmamak ve kör bir tevekkülle eli kolu bağlı oturmak demek değildir. Elbette insanca ve medenice mukabele gerekir.

Demek istenen şudur: Kendini savunur ve kötülüğe mukabele ederken elsiz ve dilsizmişçesine, gaddarca olmaksızın davranmalısın. Karşındaki insanın kötü hâline sen de iştirak etmemelisin. Hele ki uğradığın zararı ondan bilmek gafletine düşerek gönül koymaya kalkmamalısın.

Bu beyti, dinin sabır ve affediciliği teşvik eden esasları ile de açıklayabiliriz. Dövene karşı şu veya bu şekilde mukabele etmek bir haksa da, sabredip "elsiz"mişçesine karşılık vermemek bir fazilettir. Kur'an'da "Eğer ceza vermek isterseniz,

size yapılanın aynıyla mukabele edin. Fakat sabrederseniz, andolsun ki bu sabredenler için daha iyidir." (Nahl, 16/126.) buyrulur. Ayrıca "...öfkelerini yenerler, insanların kusurlarını affederler..." diye tavsif edilen kimselere cennet vaad edildiği (Bk. Âl-i İmran, 3/134.), dolayısıyla bu hoşgörülü ve insancıl tavrın Kur'an ahlakında teşvik edildiği görülür. Aşağıdaki ayetler bütün bu hususları hülasa etmektedir:

"İyilikle kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) en güzel şekilde önle. O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki candan bir dost olur. Bu güzel davranışa ancak sabredenler kavuşturulur; buna ancak (hayırdan) büyük nasibi olan kimseler kavuşturulur." (Fussılet, 41/34-35.)

Yunus'un Gönül Dili

Prof. Dr. Hüsrev Hatemi

Yunus Emre; "Gönül darlığını gideren varlığımız"dır. Bu varlığın sebebi de peygamberdir.

Yunus Emre ve Mevlana, 13. yüzyıl Anadolu'sunun iki din büyüğüdür. Mevlana'nın Belh'de doğarak Anadolu'ya gelmesi, yazılı ve sözlü sohbetlerinde Fars dilini kullanması, hiçbir şeyi değiştirmez. Mevlana, bu toprakları şereflendirmiş bir din ve irfan doruğudur. Tabii ki kullar bu "dorukluk" kararını kendileri veremezler. Bu yargılar ancak Allah'ın tasdiki ile kesinleşir. Ben burada "doruk" derken, benim bulunduğum yerden bakıyorum. Benim için Yunus Emre ve Mevlana, bu toprakları şereflendiren iki doruktur. Bu yazının yazarı ve sorumlusu olduğuma göre, ben kendi açımdan bakıyor ve bu sözlerimin sorumluluğunu da üstleniyorum.

Mevlana da Yunus da bence, biri diğerinden farksız olan iki büyük kişiliktir. (İki büyük zat, iki büyük şahsiyet, iki büyük insan) Konumuz Yu-

nus olduğundan burada Yunus'a geçeceğim. Fakat tamamen samimi olarak söylemeliyim ki benim için, ikisi de aynı önemde ve aynı büyüklüktedir. İkisi arasında karşılaştırma yapan sayın bilgin ve bilgiçlere, "Daha iyisi, siz maç izleyin ve spor kulüplerini mukayese edin. Bu irfan ve iman sahiplerini bırakın. Onlar sizin övgülerinizden azap duyar, yergilerinizden neşelenirler." demek isterim.

Yunus, kültür varlıklarımız içinde başta gelir

Divan-ü Lügati't-Türk, Atabetü'l-Hakayık, Kutadgu Bilig gibi eserler, bütün Türk dünyasının ilk büyük eserleri sayılır. Onlardan iki yüzyıl kadar sonra gelen Yunus Emre, önce Anadolu Türklerinin sonra da bütün Türk dünyasının çok önemli bir kültür varlığı ve zenginliğidir.

Yunus Emre ve Türkçe

Selçuklular, Doğu Türkçesiyle değil Oğuz lehçesiyle Türkçe kullanıyorlardı. Herhangi bir Selçuklu okur yazarı Mevlana, Evhadüddin Kirmani ve Hayyam ile Kutadgu Bilig'e göre daha fazla ilgileniyordu. Büyük bir kısmının belki de bu eserden haberi yoktu. Selçuklular tarih sahnesinden çekildikten sonra, Yunus Emre ortaya çıktı. Batı Türkçesi'nin yazı ve şiir dili hâline gelmesinde, Yunus Emre'nin, Sultan Veled'in, Âşık Paşa'nın ve

onlardan yarım yüzyıl sonra gelen Kadı Burhaneddin'in büyük rolü olmuştur.

Örnekler

"Kemdürür yoksulluktan nicelerin varlığı
Bunca varlık var iken gitmez gönül darlığı."

Yorum: Nice kimsenin varlığı, yoksuldan da aşağı sayılır. Çünkü o kimseler, o mal varlığının esiri olmuş, gönül darlığından kurtulamamışlardır. Burada Yunus Emre "varlık" kelimesini, yerinde ve güzel kullanıyor. Aynı kelimeyi Süleyman Çelebi de Mevlit metninde kullanıyor, "Pes Muhammed'dir bu varlığa sebep" şeklinde.

"Erenler bu dirliği riya dirilmediler."

Bu mısra da Yunus'un dile hakimiyetini göstermek bakımından çok ilgi çekicidir. Anlamı: Ermiş kimseler bu hayatlarını (dirlik) iki yüzlülükle yaşamadılar.

13-14. yüzyıllar hani Anadolu Türkçesi'nin henüz gelişmemiş olduğu halde, Yunus Emre nasıl da ustaca, bu cümleyi bir mısra içinde derlemiş, "Erenler bu dirliği riya dirilmediler" şeklinde.

"Söz ıssı sözünü alır, sûretse toprakta kalır."

Yorum: Sözün sahibi olan Allah, kendi "kûn" emri ile yaratılmış "Ruh"u geri alır. O zaman beden (suret) cansız olarak toprağa bırakılır. Bu mısrada

Yunus Emre'nin hem dil ustalığı, hem gönül zenginliği hem de irfanı beliriyor.

Yunus Emre ve irfan

Yunus Emre, ilimde medrese bitirdiği aşikâr olan, irfanda da nice çilelerden sonra büyüklük mertebesine ulaşmış olan yüksek yaratılış sahibi bir velidir.

Örnekler

Dost esriği deliliğim, aşıklar bilir neliğim / Değiştirip ikiliğim, birliğe yetmeğe geldim.

Yorum: Dostumun bana verdiği sarhoşluktandır (coşkudan) benim deliliğim. Diğer Hak âşıkları benim neliğimi (mahiyetimi) bilir. Ben ikiliğimi terk ettim, birliğe ulaşmaya geldim.

Yüz bin peygamber gele hiç şefaat olmaya / Vay eğer olmaz ise Allah'ın inayeti

Yorum: Yüz bin peygamber gelse bile, Allah'ın inayeti (lütfu) olmadıkça, bir kimsenin günahını affettiremezler.

Ko ölmek endişesin âşık ölmez bakidir / Ölmek senin nen ola çün canın ilahidir.

Yorum: Ölüm düşüncesini bir kenara bırak. Çünkü âşıklar ölmez, baki kalırlar. Senin ruhun Allah'tan geldiğine göre, ölümle ne gibi ilgin olabilir ki?

Özet

Yunus Emre, Anadolu'da Türk kültürünün yerleşmesinin ikinci yüzyılı biterken, Allah'ın bu topraklara lütfudur. Yunus Emre ve Mevlana yalnız bu topraklar için nimet olmayı geride bırakmışlar, bütün insanlık ve bütün dünya için nimet olmuşlardır. Onların kaynağını öğrenmek isteyenlere de Süleyman Çelebi cevap versin: "Pes Muhammed'dir bu varlığa sebep."

Yunus'un Hedefi: İnsan-ı Kâmil

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Tatcı

Yunus Emre'nin idealize ettiği insan tipi, "insan-ı kâmil"dir. Bu insan, yaratılış gayesi olan ilahî ahlaka ulaşmış, üstün vasıflarla donanmıştır.

Erenlerdir Tanrı hâsı
Silerler gönülden pâsı
Dostıladur mu'amlesi
Gel ikrâr it erenlere

Yunus'a göre ahlak, insani olmayan davranışları terk edip ilahî yaratılışa yönelmektir. Ahlaki olmayan davranışlar, Yunus'un sözlüğüne "yaramaz" kelimesiyle girer. Yaramaz davranışların "yarar" davranışlara dönüştürülmesi, insan-ı kâmil olmanın esasıdır. Kâmil insan, aşk ile Allah'a ulaşmış, ilahî ahlak ile ahlaklanmıştır. Yunus'un tarif ve tavsifini yaptığı ikinci bir tip de, iyi ile kötü, güzel ile çirkin, acı ile tatlı gibi ikilikler içinde bocalayan zahit veya müptedi âşık tipidir. Bu insan tipinin davranışları dramatiktir. Yunus Emre'nin hedefinde, bu insanın eğitimi vardır. Nihayetin-

de Yunus Emre de, yaşadığı çağın Muhammedî hakikati taşıyan ve temsil eden kâmil ve mükemmillerinden Taptuk Emre'nin kapısında ve tapusunda irşat tezgâhında dokundu. Hayatta "odunculuk" veya "sakalık" gibi basit görebileceğimiz bir vazifeyle sınandı, içini sabırla tezyin etti. Nefsini İslam'ın güzellikleriyle tanıştırdı; değişti, değişti, değişti... Değiştikçe derinleşti! Ledün pınarlarından kandıkça Muhammedîleşti. Sözü Kur'an, özü Kur'an hâline geldi. Kendi içinde değişip derinleşirken çevresindekileri de değiştirdi. Yükseldiği gönül burcunda dilimizin ve dinimizin içini yakaladı. "Benden benliğim gitti, hep mülkümü dost tuttu." deyip nefsinin fani, Cenab-ı Hakk'ın baki olduğunu ispat ve ilan etti. Yollar içinde bir yol, kullar içinde bir kul olduğunu bildi. Bir doğan idi, Taptuk koluna kondu. Çokluk Tur'undan birlik nuruna yol buldu. Bu mertebeye ulaşmak için insan-ı kâmil'in üstün vasıflarını sayarak bu insanın yetişmesini arzulayan Yunus, dramatik davranışlar sergileyen insana:

> Aşka tanışık sığmaz değme cân göğe ağmaz
> Pervâne gibi oda yanmayan 'âşık mıdur

diyerek, vücut birliğine davet eder. Prensip bellidir; benlikten geçerek tek olan mutlak vücudun varlığıyla var olmak.

Yunus'un şiirlerinde özelliklerini sıraladığı üçüncü bir tip daha vardır. Bu da insanın bütün davranışları dünyevi ve nefsidir;

"Bir zerre aşkı olmayan belli bilin yabandadır"
"Aşkı olmayan gönül misâl-i taşa benzer"
"Bu hayâle aldanan otlar davara benzer"
"Yüreğine aşk okun vurmayan âşık mıdır"

gibi çarpıcı mısralar, nefsine mağlup olmuş insanın özelliklerini gözler önüne sermektedir.

Yunus, vücut birliğine inanan bir mutasavvıftır. Ona göre, varlık tektir. O da, mutlak varlık olan Allah'tır. Eşya, yaratıcı olan Hak kavramından zuhur etmiş olup yine Hakk'a doğru sefer eden birer tecelli (hayal, gölge)den ibarettir. Gölge ve hayalin aslı yoktur. Neticede, hayal gidecek, hakikat kalacaktır. Eşyanın kendisine ait müstakil bir vücudu yoktur. Varlıklara müstakil vücut izafe etmek İkiliğe (şirke) düşmektir. Şu beyitleri bu görüşleri vurgulamaktadır:

Yûnus imdi sen-ben iken âşıklara ne sen ü ben
Yokluk durur anı sevmek koyun ayruksı bakışı

* * *

Birisen birliğe bak ikiyi elden bırak
Bütün ma'nî bulasın sıdk u îmân içinde

* * *

Kimseden ayru görme her birile bile gör
Cümle 'âlem toludur berr ile bahr içinde

İlahî birliği yaşayan ve bilen Yunus; "Benden benliğim gitti hep mülkümü dost tuttu" der. İnsanı insan yapan öz, yaratılışındaki aşk nüvesidir. Aşk, var olmanın sebebidir. Yaratılmışların kolu ve kanadı, vasıtasıdır. Oldurucu, erdirici bir güçtür. Kulun eksiklerini tamamlayan, kulu Hakk'a layık kılan bir cevherdir. Hülasa, Yunus'a göre; "Aşk gelince, cümle eksikler biter."

Yunus Emre, şiirlerinde işlediği sosyal hayat ve çevre unsurlarından, maddi değerlerden açıkça anlaşıldığı üzere, tasavvufu yaşarken iç dinamizmini kaybetmemiş. "Bir lokma bir hırka" kuralına dayanan statik bir süluk eğitiminden ziyade, "el kârda dil yârda" vecizesiyle izah edilebilecek bir eğitimden geçmiştir. Bir başka söyleyişle, Yunus, toplum içinde halvet çıkarmış, "çoklukta birlik" bilinciyle yaşamış bir sufidir. "Dürüş (çalış), kazan, ye, yedir; bir gönül ele getir" diyen bir sufi için, başka bir görüş ileri sürmek mümkün değildir.

Yunus ve Mevlana'da Namaz

Prof. Dr. Cihan Okuyucu

Aşk imamdır bize, gönül cemaat
Kıblemiz dost yüzü daimdir salat (Yunus Emre)

(Gönlümüz aşk imamına uyunca her cihette tecelli eden Dostun yüzünü müşahedeye başladı. Böylece her yönümüz kıble oldu, her anımız namaz!)

Penç vakt amed salat-ı reh-nümun
Aşıkanra fi salat-ı daimun (Mevlana)

(Gerçi dinin emrettiği namaz 5 vakittir ama âşıklar daimi namazdadırlar.)

Klasik şiirlerimiz arasında öyle mısra ve beyitler vardır ki bunlar büyük bir hayat tecrübesinin duygu ve düşünce dünyasının sıkılıp birkaç damlaya sığdırılmış usaresidir. Büyük bir irfanın balı olan o mısralar dikkatsiz gözlerden sakladıkları iç hazinelerini hikmet nazarıyla bakan bakışlardan esirgemez ve hakikat yolcularına yoldaş olurlar. Bir kitaplık sözü birkaç mısraya sığdırmanın sır-

rına eren o hikmet erlerinden biri Yunus Emre ise bir diğeri şüphesiz Hz. Mevlana'dır. O halde buyurun, yerimizden yekinelim ve bu irfan pınarından nasibimizi gözleyelim.

Yunus, birçok beytinde namazın ehemmiyetinden bahseder ve onu bütün meşguliyetlerin en makbulü ve paklayıcısı olarak takdim eder:

Sanatın yiğreği çün namaz imiş hoş pişe
Namaz kılan kişide olmaz yavuz endişe

Şüphesiz o bu ifadeleriyle aynı mealdeki ayet ve hadislere tercüman oluyor. İlahî beyana göre de namaz ibadetlerin en efdali ve din çadırının temel direği... O müminlerin beş kez kendisinde arınıp yunduğu bir mana ırmağı, canı canana götüren yolların şehrahı. Nice derin ürperişlerin kaynağı ve gönül miraçlarının burağı. İyi ama bütün bu saydıklarımız doğru ise çevremizde ve kendimizde her gün gördüklerimizi nasıl açıklayacağız? Bu kutsi ırmak niçin bizi de arındırmıyor, niçin o ilahî kapıdan elde ettiğimiz şey çok zaman yorgunluktan ibaret? Kusur bizim namazımızda mı yoksa –haşa!- ilahî vaatte mi? Anlaşılan o ki namazdan namaza büyük fark var. Nitekim şu ilahî beyan namazı sadece şekilden ibaret olanlar için ne kadar ağır bir uyarı; "Veyl, kıldıkları namazdan gafil olan kimselere!" (Maun, 107/3, 4.)

O halde namazın gerçek namaz olması için ne yapmalı? İşte yukarıya aldığımız mısralarında Yunus, kendisinin namazı nasıl anladığından bahsediyor bizlere. Biz de onu anlamaya çalışalım ve onu kendi namazımızla karşılaştıralım.

Şüphesiz kâmil namaz kalbin ve kalıbın birlikte mihraba teveccühüdür. Yüzünü Hakk'ın mihrabına dönmüşken gönlü başka yerde olanların aldanışı yukarıdaki "veyl!" ihtarıyla ortada.

Peki, ama kalbimizle kalıbımız niçin her zaman bir araya gelmiyor? Niçin gönlümüz mihrapla her zaman barışık değil? Çünkü namaz, kendimizi ona teslim ettiğimiz oranda bir şeyler verir bize. Ne gibi mi? Buna günümüzün büyük âlimlerinden Ahmet Muhtar Büyükçınar'ın bir yorumuyla cevap verelim: "Bir sporcunun başarısı sadece yarış anındaki başarısı değildir. O sonuç uzun bir çalışmanın sadece tecelli anıdır. Sözgelimi başarılı bir jokey sporculuk hayatı boyunca formunu korumak için içtiği bir bardak suya bile dikkat eder. Demek ki binici daha yarışmadan önce de yarışın içindedir. Hele 100 metre koşucularına ne demeli! Süresi 9, 10 saniyelik bir koşu için ne uzun ve çileli bir hazırlıktan geçerler. Sonra o start anında nasıl nefeslerini tutar ve nasıl yaptıkları işin dışındaki her şeyi unuturlar. Bir anlamda sportif bir vecd ve istiğrak hali yaşarlar. Hâsılı onca uzun hazırlıklar kısa süreli bir

karşılaşma anı içindir." Aynı şeyi konumuz için de söylersek yanılmış olmayız. Çünkü namazın kalitesi de namaz öncesinde ona hazırlığımızla ilgili. Çok hazırlıksız bir halet-i ruhiye ile çaldığımız kapı bize ne söylesin? O kadar kire pasa batmış bir halde iken hangi su bizi temizlesin! Her vakti bir diğerini özleyerek geçiren ve o atmosferden hiç çıkmayanlar içindir ki namaz dostun dosta vuslatıdır, gönül miracıdır. O halde namaz kısa bir vakte sığan ve biten bir hadise değil. Sanki bir temrin, bir staj. Namaz dışındaki vakitlerin nasıl geçirileceğinin provası ya da.

İşte bu prova Yunus'un diğer vakitlerini de namaza çeviriyor. Çünkü o nereye dönerse dönsün karşısında Hak cemalini buluyor. O aşağıdaki mısralarda her yerde Hakk'ı görmenin sırlarını dile getiriyor.

Ey dün gün Hakk'ı isteyen bilmez misin Hak kandadır
Her kandasam anda hazır kanda bakarsan andadır
Her kanda ki gözün baka Çalap hazırdır mutlaka
Şol can ki tapmadı Hakk'a assısı yok ziyandadır

Eylegil suretin ören can sırrıdır ana eren
Batın gözüdür dost gören zahir gözü yabandadır
Yunus Emre gözün aç bak iki cihan toludur Hak
Gümanı sıdk oduna yak şöyle-eşkere nihandadır

Bu mısralar; "Eynema tüvellu fesemme vechullah=Her nereye dönerseniz Cenab-ı Hakk'ın

cemali karşınızdadır" ayetinin Yunusça ifadesi. Peki, gözlerinden zulmet perdesi kalkan ve nereye bakarsa irfani bakışlarına Hakk'ın cemali takılan kişinin namazı nasıl bir namaz olur? Tabii ki daimi bir namaz! Mademki namaz kıbleye tevecüh etmek ve Hakk'ın huzuruna durmaktır ve mademki Hakk'ın huzurunda bulunmadığımız bir an bile düşünmek muhal! O halde bu şuurda olan biri için cümle cihet kıble ve cümle cihan da mescittir. Namazdan çıkmak yüzünü kıbleden çevirmektir. Her taraf kıble olunca namazdan çıkmak ne mümkün! Gönlümüzün yüzünü O'na tevcih ettiğimiz sürece bu manevi namaz devam eder.

Elbette ki koca Yunus bu ruhani namaza günün beş vaktinde bedeniyle de iştirak ediyordu; ama namazı orada bitmiyordu şüphesiz. Ömrünün son nefesine kadar sürecek bir namaza niyet etmiş ve el bağlamıştı. Bu namazla o, Dostun kendisine şah damarından da yakın olduğunu aşikâr görmüştü. Miraç kulun Hakk'a kurbiyeti ise o, daimi bir miraçta idi.

Bu namaz anlayışı bakımından Hz. Mevlana da birebir Yunusla hemfikirdir. Hz. Mevlana yukarıda mealen naklettiğimiz ayetin ilhamıyla şu beyti söyler:

Ger dü çeşm-i Hak-şinâs âmed türâ
Dost pür bin arsa-i her dü-serâ

(Eğer Hakk'ı gören iki göze sahip olursan her iki âlemin de baştan başa Hakla dolu olduğunu görürsün.)

Bu ihsan şuurunun tabii sonucu ona göre de Kur'an'da ifadesini bulan "daimi salat/namaz" hâline intikaldir. Hz. Mevlana bu fikrini başa aldığımız şu beyitle ifade ediyor:

Penç vakt amed salat-ı reh-nümun
Aşıkanra fi salât-ı dâimun

Bu beytin meali şu: "Nasıl balık suya kanmazsa âşık da namaza kanmaz. Onlar dinin emrettiği beş vakitle yetinemezler ve her anlarını ruhani bir namaza tebdil ederler."

Peki, böyle bir idrak insana ne kazandırır? Mevlana yukarıdaki ayetin bize verdiği muhtelif mesajları hatırlatıyor: Mademki O her an seninle! O halde her an teyakkuz hâlinde bulun. Öyle ki: "Başında bir kuş varsa onun ürküp kaçmaması için nefes dahi almaz öksürüğünü tutarsın, biri acı tatlı bir söz söyleyecek olsa sus diye parmağını ağzına korsun. Hakk'ın huzurunda olmak işte böyledir." Madem O her an seninle, yaptığın her işin görüldüğünü, bilindiğini sakın unutma! O varken başka dostlar edinmek ve onlardan medet ummak yahut kendini onlara beğendirmek gafletine düşme.

Demek ki daimi namazda oluş, hayatın bütün faaliyetlerine istikamet kazandırıyor. Kişi, namazda iken ne kem söz söyleyebilir, ne de kötü bir iş işleyebilir. Huzurunda bulunduğu Varlığa duyduğu saygı onun elini kolunu bağlamıştır. Bu yüzdendir ki "Dövene elsiz, sövene dilsiz"dir. Yârin yanında bulunanın başka şeye bakması ne ayıp! Arif, bu yüzden O'nun dışında bir şeye dikkat atfetmekten utanmıştır da gözünü kulağını kapamıştır. Bu sebepledir ki güzellikle çerçevelenmiş olarak cenneti ve Cemali bu dünyaya taşımış, yarınki nimete bugünden ulaşmıştır.

Mutluluğu mihrapta ve mihraplaşmış bir dünyada bulan Yunus'un ve Mevlana'nın bahtsız kardeşlerine şöyle seslendiğini duyar gibi oluyorum: Ey namazdan kaçarcasına uzaklaşan kardeşim! Daha değerli olan ne var ki ona doğru koşuyorsun. Elindeki inciyi darıyla değiştirmek için bunca acele etmen ne tuhaf!

Yunus! A koca âşık! Namazı kılınca senin gibi kılmalı insan. Onu bize de öğret emi!

İrfan Mektebinden Kardeşlik Sözleri -Yunus ve Mevlana'nın diliyle-

Kâmil Büyüker

Yüzyıllardır vefanın, sevginin, dostluğun, kardeşliğin hamuruyla yoğrulan coğrafyamız, bir büyük mektebe mensubiyetle hep haklı bir övüncü yaşamıştır. O mektebin adı İrfan Mektebidir. Maksadı; hakikati aşkla söyleyip, yine hakikate insanları çağırmaktır. Anadolu coğrafyamızın ötelerinden, uzakları yakın ederek yürüyüp gelen mana erleri ilk ilhamı Yesevi'den almış yürümüşlerdir:

Nerde görsen gönlü kırık, merhem ol sen.
Öyle mazlum yolda kalsa, hemdem ol sen.
Mahşer günü dergâhıma mahrem ol sen.
Ben-sen diyen kimselerden geçtim işte.

Sen, ben yok "biz" varız.

Sırra ermek, yola vasıl olmak için dem bu demdir. Hiçbir ücret beklemeden, yalnız Hakk'a iltica edip, O'na tutunup, O'ndan başka tutamak, dayanak, sığınak tanımadan yürüyen bu gönül

erleri hep aynı iklime davet ettiler. Adı Yunus, adı Ahi Evran, adı Hacı Bektaş, adı Mevlana, adı Hacı Bayram… Hep bir ağızdan dediler: Sağlam bir uhuvvet için sarsılmaz bir temele ihtiyaç vardır. O da aradan ikiliği kaldırmaktır. Zira derilerimizin rengi ayrı olsa da, dillerimiz farklı kelimeler kursa da hepimiz Âdem'in çocuklarıyız, Âdem ise topraktan. Toprak hem bereketi, hem tevazuu temsil eder. Öyleyse aradan vahdeti perdeleyen ne varsa kaldırmak gerektir. Bu yolda ikiliği, ayrılığı, gayrılığı ortadan kaldırıp birliğe kardeşliğe davette söz birliği etmişlerdir:

Sen ü ben olıcağız
İş ikilikte kalır
Çıktık ik(i)lik evinden
Sen ben yağmaya verdik (Yunus Emre)

Mümkün mü bu, olsun ruhumuz ilgisiz?
Sen bende ve ben sende doğar gizleniriz
Sen ben deyişim anlatabilmek için,
Sen ben aramızda yok ki gerçekte biriz. (Mevlana)

Aynı tarağın dişleri,
aynı gökkuşağının renkleriyiz.

Dillerimizin, renklerimizin farklılığı Rahman'ın ayetlerindendir. Bizleri farklı kıldı ki tanışıp bilişelim. Kabileler, milletler, soy sop hep bunun vesilesidir. Kim dünyaya gelirken dilini ve milletini seçme hakkına sahip ki? Hepimiz bir tarağın

dişleri gibi Rahman'ın önünde eşitiz. Aynı göğün yıldızları, aynı çatının sakinleriyiz. Renklerimiz bizi farklı kılar, gökkuşağı gibi. Ama biz beraberken, bir iken daha güçlüyüz. Öyleyse yeni bir dünya kurmak için O'nun rahmetini, rahmetinin en güzel tecellisi ve çağrıcısı Rasulünün sözlerini kelimelerle nasıl yoğurmuşlar dönüp bakalım:

Cümle yaradılmışa bir gözle bakmayan
Halka müderris olsa hakikatte âsidür

(Yunus Emre)

Peygamber Efendimiz; "Müslümanlar tek bir can gibidir." buyurmuştur. Tek bir can oldular ama Allah'ın Rasulü sayesinde oldular. Yoksa her biri, diğerine mutlak düşmandı. Medine'de "Evs" ve "Hazrec" adında iki kabile vardı. Bunlar; birbirlerinin kanını içecek kadar can düşmanı idiler.

Hazret-i Mustafa'nın feyzi ve İslam'ın nuru ile onların eski kinleri yok oldu gitti. O düşmanlar, önceleri bağdaki üzümler gibi, üzüm salkımındaki taneler gibi birbirlerine bağlı idiler. Birbirlerinin kardeşi idiler, lakin « Müminler kardeştir. » ayeti indikten sonra onun feyiz ve ruhaniyetiyle, âdeta sıkılmış üzüm taneleri gibi tek bir şıra hâline geldiler, hakiki manada birleşip kardeş oldular." (Mevlana)

Yalnız sayıda çoktur onlar alabildiğine,
Hani şu bademler gibi, bademler gibi.
Ama hepsindeki yağ bir.

Dünyada nice diller var, nice diller,
Ama hepsinde anlam bir.
Sen kapları testileri hele bir kır,
Sular nasıl bir yol tutar gider. (Mevlana)

Hakikat denizi pislik kabul etmez.

Bir iken binler oldular, bin iken bire vasıl oldular. Nihayet hakiki ve samimi kardeşliğin zirvesine ulaştılar. Kardeşliğin ruhunu bozacak kin, nefret, öfke, haset vs. duyguları bu coğrafyadan sildiler. Ki dünyaya adaletin timsali örnekleri ortaya koydular. Düşman pusuda iken gaflet yaraşır mıydı vicdanı olana, imanı olana… Bu yolda hesapları bozan, hesapsızca sevmekti; ashapça, mümince ve Allah için. Hakikatin uçsuz bucaksız denizi kir, leke, pislik kabul etmezdi, öyle de oldu:

Köpeklerin havlamasından kervan yolundan kalır mı hiç dedi.

Ay ışığının bulunduğu gece, dolunay, köpeklerin havlaması yüzünden yürüyüşünü aksatır mı hiç? Ay ışığını saçar, köpek de havlar durur;

Herkes yaratılışına göre bir işe koyulur.

Kader, herkese bir görev vermiş, herkesi yaratılışına göre bir derde uğratmış, bir işe koşmuş.

Köpek, o uygunsuz havlamayı bırakmıyorsa, bırakmasın; ben ayım, yürüyüp gitme işini nasıl bırakırım?

Pisler; pisliklerini yaparlar ama sular da temizlemeye çalışır.

Yılanlar; zehirlerini saçarlar. Acısı da bizi perişan eder ama,

Bal arıları da dağlarda kovanlarda ve ağaçlarda baldan şeker ambarları yaparlar.

Zehirler, zehirliklerini yaparlar ama panzehirler de çabucak zehirlerin etkisini gideriverir.

Kim kime karşıdır, varlık varlığa mı karşı? İyi ile kötü arasındaki fark, muhalefet ve kavga nedir? Her şey hayal, aldatıcı ve yalan mıdır? Renk; renksizlikten meydana gelir; renk renksizlikle nasıl ters düşebilir.

Ey insan; sen yüz binlerin biri, ama bütününle sen, yüz binlersin. (Mevlana)

Bir gönüle gir, gönül al, gönül yap!

Dünyaya gönül almak için, gönülleri tamir etmek, gönülleri inşa etmek için geldik. Nerede mahzun bir gönül, nerede kırık bir kalp var ise Can'ımız oradadır. Cefası da safası da hoştur dostun, kardeşin… "Lütfun da hoş kahrın da hoş" tecellisi değil mi âlem. Gönül yıkanın Kâbe'yi yıkmaktan beter bir suçu vardır lakin. Esas dava gönülleri O'nda cem etmek, gönül binasını, gönül sarayını rahmetle bezemektir:

Bir hastaya vardın ise
Bir içim su verdin ise
Yarın anda karşı gele
Hak şarabın içmiş gibi

Bir miskini gördün ise
Bir eskice verdin ise
Yarın anda sana gele
Hak libasın biçmiş gibi

* * *

Bir kez gönül yıktınsa
Bu kıldığın namaz değil
Yetmiş iki millet dahi
Elin yüzün yumaz değil.

* * *

Ben gelmedim dava için
Benim işim sevi için
Dostun evi gönüllerdir
Gönüller yapmaya geldim. (Yunus Emre)

"Din kardeşinden bir cefa gördünse, onun bin vefası olduğunu hatırla!.. Çünkü iyilik, günaha karşı şefaatçi gibidir." (Mevlana)

Öyleyse, gelin kardeş olalım:

Gelin tanış olalım
İşi kolay kılalım,
Sevelim sevilelim,
Dünya kimseye kalmaz… (Yunus Emre)

Yunus'a Mektup

Dr. Ülfet Görgülü

2000'li yılların başları. Dar-ı bekaya irtihalinin üzerinden asırlar geçmiş. Hollanda'nın bir şehrinde farklı din mensupları "ortak dua gecesi"nde bir araya gelmiş, insanlığın huzuru için birlikte dua etmekteler. Hristiyanlar adına konuşma yapan rahip sözlerini senin dizelerinle bitiriyor:

Gelin tanış olalım
İşi kolay kılalım
Sevelim sevilelim
Dünya kimseye kalmaz.

Yeryüzünün pek çok bölgesinde şu veya bu sebepten insanların birbirine silah doğrulttuğu, şehirlerin bombalanıp masum bedenlerin parçalandığı, biçarelerin açlık ve kıtlığın kucağına terk edildiği ve daha nice zulümlerin kol gezdiği bir dönemde senin lisanından yapılan bu çağrı daha bir anlam kazanıyor ve makes buluyordu yüreklerde.

Gece biterken sana hayranlık ve gıpta ile gönülden selam gönderiyordum. Sen bizden çok ön-

celeri buralara gelmiş, nice ehli insafa mesajını duyurmuştun zira. "Yunus öldü diye sala verirler / Ölen hayvan imiş âşıklar ölmez" derken meğer ne manidar konuşmuş, ne doğru söylemişsin!

"Vefat-ı Yunus Emre
Sene 720

Müddet-i ömr 82" diyerek tarihe not düşülen 82 yıllık fani ömrün hitama ermiş olsa da gönüllerde yaşamaya devam ettiğini ibretle görüyoruz.

Namın, doğup büyüdüğün diyarın sınırlarını çoktan aşmış ve dünyanın pek çok bölgesine ulaşmışsa da hayatın hakkında maalesef detaylı bir bilgiye sahip bulunmamaktayız. 13. yüzyılın sonları ile 14. yüzyılın başlarında yaşadığını öğreniyoruz kaynaklardan. Yaşadığın dönem şartları itibarıyla dünyanın bugünkü hâlinden daha müreffeh ve iç açıcı değildi elbet. Bir yandan Moğol istilası ve iç çatışmalar, diğer yandan siyasi otorite zayıflığından kaynaklanan sıkıntılar hüküm sürmekteydi. Anadolu coğrafyasında hükümferma kıtlık ve kuraklığa tezat gönül coğrafyasında Mevlana Celaleddin Rumi, Hacı Bektaş Veli, Ahmed Fakih, Ahi Evran Veli, Geyikli Baba ve senin gibi âlim ve ariflerin bereketi yaşanıyordu. Moğolların yağmalarıyla acı ve kedere bürünen topraklarda yüzler, sizin gibi veli ve kâmillerin varlığıyla gülüyor, yürekler teselli buluyordu.

Nerede doğduğun, ne işle meşgul olduğun, medrese eğitimi görüp görmediğin hususunda farklı değerlendirmelerle karşılaşmaktayız eserlerde. Bir taraftan; "Ne elif okudum ne cîm" demekte,

Yerde gökte bu aşk ile / Aşktan gelir bu söz dile
Biçare Yunus ne bile / Ne kara okudu ne ak

diyerek Fahr-i Kâinat Efendimize benzemek cihetiyle kendini "ümmi"likle tavsif etmektesin. Diğer yandan;

Benim gibi mücrim bir kul / Var iste bir dahi bul
Dilimde ilm-i usul / Gönlüm de dünya sever.

buyurarak ilm-i usul/ilahiyat tahsil ettiğine işaret etmektesin. Ancak bizim için önem arz eden husus kuru bir ilim tahsilinin kâmil insan olmaya yetmediğini, hakiki manada ilim ehli olma yolunun kendini bilmekten geçtiğini;

İlim ilim bilmektir / İlim kendin bilmektir
Sen kendini bilmezsen / Bu nice okumaktır.

dizeleriyle ifade etmiş olmandır.

Senin yolun "aşk" yoluydu. "Aşk gelicek cümle eksikler biter" diyerek insanı, kâmil insan kılan özün ilahî aşk olduğunu bildiriyordun. Bu aşk ile eda edilirse ibadetlerin daha bir anlam kazanacağını ve insanı hal ehli kılacağını da şöyle ifade etmekteydin:

Aşk imamdır bize gönül cemaat
Kıblemiz dost yüzü daimdir salat.

Biz hocalara da bir çift sözün vardı. En mühim görevimizin gönül imarı olduğuna dikkatimizi çekiyor, senlik-benlik davasından uzak durmanın, insan onurunu hiçe sayan kısır çekişmeleri bir tarafa bırakmanın gereğine işaret ediyor, aksi takdirde amel çokluğunun bir değer taşımayacağını şöyle dile getiriyordun:

Yunus Emre der hoca / Gerekse bin var hacca
Hepisinden iyice / Bir gönüle girmektir.

Vakti zamanında "seyyah bir derviş" olduğunu, pek çok diyarı dolaştığını yine senden öğrenmekteyiz:

Gezdim Urum ile Şam'ı yukarı illeri kamu
Çok istedim bulamadım şöyle garip bencileyin.

Kayseri Tebriz u Sivas Nahcivan u Maraş Şiraz
Gönül sana Bağdat yakın âlemlere divandasın.

Ömrü hayatında dolaştığın iller bu kadarsa da şiirlerinle nice diyarlara ulaştın, muhabbetinle nice gönüllerde taht kurdun. Manevi seyr u seferini ise bize şöyle haber vermekteydin:

Evvel kapı şeriat geçse ondan tarikat
Gönül evi marifet aşk hakikat içinde.

Senin marifet kumaşın Taptuk Emre dergâhında dokunmuştu da Yunus iken "Bizim Yunus" oluvermiştin.

Taptuk'un tapusunda kul olduk kapusunda
Yunus miskin çiğ idik piştik elhamdülillah.

Dergâhtaki hizmetinle, Hakk'a muhabbetin halka hizmet etmekle değer bulacağını ve Hak rızasının ancak bu yolla kazanılacağını ortaya koymaktaydın. "Doğru kapıdan eğri odun geçmez" diyerek Hak taliplerinin en bariz vasfının doğruluk olması gerektiğini talim etmekteydin.

Gün geldi dergâhtaki eğitimin meyve vermeye başlayınca "Baba Taptuk manasın saçmak" için yola koyuldun, gurbete gönderildin. Epey zaman sonra kardeşlerin, Taptuk Emre'nin selamlarıyla seni ziyarete geldiklerinde, onları:

> Safa geldiniz erenler kerem kıldınız yarenler
> Dost cemalini görenler Allah sizden razı olsun
> Safa kadem getirdiniz bizi Hakk'a yetirdiniz
> Ağlar iken güldürdünüz Allah sizden razı olsun.

diyerek karşılıyordun.

Ardından Kur'an ve sünnet terbiyesinde yetişen ehlidil'in hüsnü huluk sahibi olması gerektiğinin ve kardeşlik hukukunun numune-i imtisalini, dosta değil sadece düşmana bile hayır duada bulunarak sergiliyordun:

> Bizi seven cananları biz de severiz onları
> Bizi sevmeyen kardaşlar varsın Mısır'a sultan olsun.

"Gönül kitabı"ndan okuyarak, aşk kalemiyle yazdığın ilahilerin nice hakikatin tercümanı olduysa da Molla Kasım'ın hışmına uğramaktan kurtula-

madı maalesef. Oysa her nasihatin müminin taşıması gereken edep ve ahlaka işaret etmekteydi. Tıpkı şu dizelerinde belirttiğin gibi:

"Derviş olan kişiler deli olağan olur
Aşk nedir bilmeyenler ona güleğen olur
Sakın gülme sen ona iyi değildir sana
Kişi neye gülerse başa geleğen olur."

Ey gönül sultanı Derviş Yunus!

Nerede doğduğun tam olarak bilinmediği gibi nerede vefat ettiğini de bilmemekteyiz. "Ol dost ile benim işim ölüp dahi bitmeyiser" dedikten sonra nerede metfun olduğunun ne önemi var ki? Çağdaşın ve;

Mevlana Hüdavendigâr bize nazar kılalı
Onun görklü nazarı gönlümüz aynasıdır.

diyerek kendisine muhabbetini izhar eylediğin Hz. Pir'in de işaret ettiği gibi; ölümünden sonra arifleri bir toprak parçasında aramak abestir, zira onların kabri muhibbanın gönülleridir. Bu hakikatten hareketle itiraf etmeliyiz ki, Anadolu'nun pek çok yöresinde şahsınıza ait mezarların varlığı bilinse de sizin makamınız sevenlerinizin gönülleridir.

Ko ölmek endişesin âşık ölmez bakidir
Ölmek senin nen ola çün canın ilahidir!